

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Юрій ПЕТРУШЕНКО

21 грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійної програми «Міжнародний бізнес»
на тему «ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: РЕЗУЛЬТАТИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ»

Здобувачки вищої освіти 2 курсу _____

Таїсія ДУЖА

групи МЕ.мз-21с

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ Таїсія ДУЖА

Керівник доцент, к.е.н _____

Людмила ХОМУТЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра міжнародних економічних відносин

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

(спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»)
студентки 2 курсу, групи МЕ.мз-21с

Дужа Таїсія Богданівна

1. Тема роботи «Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС: результати функціонування та перспективи розширення» затверджена наказом по університету від «23» листопада 2023 року № 1334-VI (ЦЗДВН)
2. Термін подання студентом закінченої роботи «18» грудня 2023 року
3. Мета кваліфікаційної роботи: дослідження ефективності взаємовідносин України та ЄС в зоні вільної торгівлі, та аналіз досягнень та викликів, що виникають у процесі її функціонування.
4. Об'єкт дослідження: Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.
5. Предмет дослідження: результати функціонування та перспективи розширення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах з мережі Інтернет, праць вітчизняних та іноземних науковців, статистичних даних з різних країн, а також нормативно-правових актах, угодах та законах.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної магістерської роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети:

Розділ 1. Теоретичні основи функціонування зони вільної торгівлі, як етапу міжнародної економічної інтеграції та розвитку країн – 9 жовтня 2023 року.

У розділі 1 розглядається сутність поняття «зона вільної торгівлі», детально вивчається їх класифікація та визначаються особливості функціонування. Також окремо вивчаються етапи розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС в процесі євроінтеграції. Особлива увага приділяється вивченню та узагальненню нормативно-правових аспектів функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС.

Розділ 2. Аналіз торгово-економічних відносин України та ЄС в межах зони вільної торгівлі – 6 листопада 2023 року.

У розділі 2 аналізується динаміка торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС. А також особливу увагу приділяється вивченню особливостей інвестиційного клімату та державна допомоги межах Україно-європейського партнерства. І підсумовується все аналізом результатів та визначенням проблемних аспектів співробітництва.

Розділ 3. Пріоритети та перспективи розширення економічних відносин України та ЄС – 4 грудня 2023 року.

У розділі 3 розглядаються особливості економічної співпраці України з ЄС в період російсько-української війни. Також визначаються перспективи розвитку співробітництва та ризику його поглиблення.

8. Консультації з роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Хомутенко Л.І	20.10.23	20.10.23
2	Хомутенко Л.І	20.10.23	20.10.23
3	Хомутенко Л.І	20.10.23	20.10.23

9. Дата видачі завдання: «20»жовтня 2023року

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної магістерської роботи на тему
«ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: РЕЗУЛЬТАТИ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ»

студентки Дужа Таїсія Богданівна

Основний зміст кваліфікаційної магістерської роботи викладено на 45 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 60 найменувань, який розміщено на 8 сторінках, також робота містить 3 рисунки.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у дослідженні ефективності взаємовідносин України та ЄС в зоні вільної торгівлі, та аналіз досягнень та викликів, що виникають у процесі її функціонування.

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані загальнонаукові методи дослідження: теоретичне узагальнення (при вивченні теоретичних основ функціонування зон вільної торгівлі, етапів розвитку міжнародного співробітництва; класифікація (для класифікації зон вільної торгівлі за різними ознаками, наприклад, за географічним положенням, рівнем інтеграції, рівнем захисту вітчизняних виробників), економіко-статистичний аналіз (аналізу динаміки торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС), аналітичний метод (для аналізу результатів та визначення проблемних аспектів співробітництва України та ЄС), структурно-логічний метод (для розгляду особливостей економічної співпраці України з ЄС в період російсько-української війни), прогнозування (визначення перспектив розвитку співробітництва України та ЄС). А також монографічний метод (для вивчення нормативно-правових документів), порівняльний метод (порівняння торгово-економічних відносин) та історичний аналіз (під час аналіз етапів розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС, зокрема в контексті євроінтеграції).

Інформаційною базою кваліфікаційної магістерської роботи є нормативно-правові документи, що регулюють відносини між Україною та ЄС; статистичні

дані, що характеризують стан торгово-економічних відносин України та ЄС; наукові праці, присвячені дослідженням цієї тематики; матеріали періодичних видань; інформаційні матеріали, що розміщені на веб-сайтах органів державної влади, міжнародних організацій та інших установ; міжнародні дослідження та звіти.

Основний науковий результат роботи полягає у такому:

- 1) авторському ширшому підході до класифікації зон вільної торгівлі та ґрунтовному аналізі історичного шляху України до Євроінтеграції
- 2) дослідженні нормативно-правового регулювання функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС;
- 3) розгляді динаміки торговельних відносин між Україною та ЄС
- 4) оцінці інвестиційного клімату та наданні рекомендацій для покращення інвестиційного клімату в Україні
- 5) оцінці перспектив та ризиків поглиблення співробітництва між Україною та ЄС

Одержані результати можуть бути використаними профільними міністерствами, посольствами України в різних державах Європейського Союзу, українськими експортерами, або імпортерами для власних потреб, або більш детального розуміння ситуації на ринку.

Ключові слова: АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ З ЄС, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ЕКСПОРТ, ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ, ІМПОРТ, ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ, МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ, РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА, ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ТА ПОСЛУГАМИ, ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ, УКРАЇНА.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2023 рік

Рік захисту роботи – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ, ЯК ЕТАПУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ КРАЇН.	11
1.1. Сутність поняття «зона вільної торгівлі», їх класифікація та особливості функціонування	11
1.2. Етапи розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС в процесі євроінтеграції.....	15
1.3. Нормативно-правові аспекти функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС.	20
2. АНАЛІЗ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС В МЕЖАХ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ.....	25
2.1. Динаміка торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС.....	25
2.2. Інвестиційний клімат та державна допомога, як важливий складник в межах Україно-європейського партнерства.	33
2.3. Результати та проблемні аспекти співробітництва.....	37
3. ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС	41
3.1. Особливості економічної співпраці України та ЄС в період російсько- української війни.....	41
3.2. Перспективи розвитку співробітництва та ризики поглиблення співробітництва	47
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Україна розташована на перетині Європи та Азії, що робить її ключовим партнером для ЄС у контексті розширення торговельних та економічних відносин. Тому історично Україна та ЄС є важливими торговельними партнерами. У 2022 році обсяг торгівлі між двома сторонами склав 55,4 мільярда євро, що становить близько 40% від загального обсягу торгівлі України.

А зони вільної торгівлі є важливим інструментом економічної інтеграції між країнами, адже вони передбачають скасування мит та інших торговельних бар'єрів між країнами-членами, що сприяє зростанню торгівлі та інвестицій. І за рахунок таких зон відбувається зростання торгівлі між країнами-членами, зростання інвестицій. Також зменшується ціни на товари та послуги, покращується якість товарів та послуг, підтримується сталий розвиток.

З погляду економічного відновлення та стратегій виходу з кризи, аналіз зони вільної торгівлі набуває ще більшої ваги, у додаток до стратегічного планування та прогнозування для досягнення спільних цілей.

Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС функціонує з 1 січня 2016 року в рамках Угоди про асоціацію. За цей час вдалося досягти певних успіхів, але також залишаються невирішені проблеми. Питаннями вивчення зони вільної торгівлі займався І. Яковюк, особливу увагу він приділяв вивченню результатів від зниження або скасування мит, і як це вплинуло на зростання торгівлі між Україною та ЄС [1]. І. Матюшенко у своїх праці [2] вивчала спрощення процедур митного оформлення, усунення технічних бар'єрів у торгівлі, і зазначила що в результаті цього активізувалась двостороння торгівля. Але також звертала увагу на повільну адаптація регуляторного середовища в Україні до стандартів ЄС.

К. Шиманська та В. Бондарчук у свої праці [3] визначають наслідки Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС на торговельне сальдо з країнами-членами ЄС з використанням моделювання. Та встановили, що ця Угода не мала

суттєвого значення для імпорту товарів та послуг з ЄС до України, у той же час для експорту це було вкрай корисними змінами.

К. Брензович та В. Машкара-Чокнадій [4] розглянули зміну напрямку зовнішньої торгівлі України після підписання Україною Угоди про Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі з Європейським Союзом. У цій праці вони описують основні тенденції розвитку торговельних відносин, а також досліджено структурні зрушення в експорті агропромислової продукції України до ЄС. Схоже дослідження було проведено також І. Степановою [5], а Г.Артамонова [6] аналізує структуру експорту та імпорту товарів між Україною та ЄС і робить висновок про існування значних викликів. Автор звертає увагу на те, що в структурі експорту України до ЄС переважає сировина, а в структурі імпорту – готові вироби. Це означає, що Україна має значний торговельний дисбаланс з ЄС. Зазначається, що ЄС є одним із основних ринків збуту для української агропромислової продукції. Крім того, автор статті пропонує вжити заходів з метою обмеження надходжень товарів некритичного імпорту, зокрема продукції фармацевтичної галузі. Це необхідно для зменшення торговельного дисбалансу з ЄС та захисту вітчизняного виробництва.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у дослідженні ефективності взаємовідносин України та ЄС в зоні вільної торгівлі, та аналіз досягнень та викликів, що виникають у процесі її функціонування. Об'єкт дослідження є з она вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, а предметом дослідження можна назвати результати функціонування та перспективи розширення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Для досягнення мети магістерської роботи потрібно виконати такі завдання:

- розглянути сутність поняття «зона вільної торгівлі»;
- детально вивчити їх класифікацію;
- визначити особливості функціонування;
- вивчити етапи розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС в процесі євроінтеграції;

- особливу увагу приділити вивченню та узагальненню нормативно-правових аспектів функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС;
- проаналізувати динаміка торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС;
- вивчити особливості інвестиційного клімату та державної допомоги в межах Україно-європейського партнерства.
- провести аналіз результатів та визначити проблемні аспекти співробітництва.
- розглянути особливості економічної співпраці України з ЄС в період російсько-української війни;
- визначити перспективи розвитку співробітництва та ризики його поглиблення.

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані загальнонаукові методи дослідження: теоретичне узагальнення (при вивченні теоретичних основ функціонування зон вільної торгівлі, етапів розвитку міжнародного співробітництва; класифікація (для класифікації зон вільної торгівлі за різними ознаками, наприклад, за географічним положенням, рівнем інтеграції, рівнем захисту вітчизняних виробників), економіко-статистичний аналіз (аналізу динаміки торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС), аналітичний метод (для аналізу результатів та визначення проблемних аспектів співробітництва України та ЄС), структурно-логічний метод (для розгляду особливостей економічної співпраці України з ЄС в період російсько-української війни), прогнозування (визначення перспектив розвитку співробітництва України та ЄС). А також монографічний метод (для вивчення нормативно-правових документів), порівняльний метод (порівняння торгово-економічних відносин) та історичний аналіз (під час аналіз етапів розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС, зокрема в контексті євроінтеграції).

Інформаційною базою кваліфікаційної магістерської роботи є нормативно-правові документи, що регулюють відносини між Україною та ЄС; статистичні

дані, що характеризують стан торгово-економічних відносин України та ЄС; наукові праці, присвячені дослідженням цієї тематики; матеріали періодичних видань; інформаційні матеріали, що розміщені на веб-сайтах органів державної влади, міжнародних організацій та інших установ; міжнародні дослідження та звіти.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ, ЯК ЕТАПУ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ КРАЇН.

1.1. Сутність поняття «зона вільної торгівлі», їх класифікація та особливості функціонування

Порядок життя в світі постійно змінюється, особливо з початку минулого століття, до цього призвели різні індустріальні революції які повністю змінювали процес виробництва, а також сприяли ще більшій спеціалізації країн та тісної міжнародної економічної інтеграції. Адже цей процес глибокої взаємодії економік різних країн задля досягнення загальних цілей розвитку, а саме збільшення обсягів міжнародної торгівлі, укладення торгівельних угод [7].

В основі цього процесу лежить теорія відносної переваги авторства Давіда Рікардо, у якій стверджується, що країни повинні спеціалізуватися у виробництві тих товарів, в яких вони мають відносну перевагу, та в результаті торгувати ними задля обміну і отримання найбільшої вигоди. Адже це сприяє ефективнішому використанню ресурсів та зростанню економік [8]

Серед основних видів міжнародної економічної інтеграції можна виділити наявність та розвиток різних торговельних угод, які є важливим елементом утворення зон вільної економічної торгівлі та митних союзів. Це створює преференції для певних країн, адже між країнами зменшується, або вилучається мито, а також інші обмеження, у той же час може загально установлюватися спільний тариф для третіх країн.

Також етапом розвитку міжнародних відносин є створення економічного союзу, по типу Європейського Союзу, коли існує один єдиний ринок для всіх товарів та послуг, ринку трудових ресурсів та капіталу. При глибшій інтеграції економіки може бути введена в обіг спільна валюта та відбувається загальна координація економічної політики.

Оскільки процес створення союзів є досить важким та довготривалим, то країни починають інтеграцію зі створення зон вільної торгівлі, цим вони забезпечують полегшення економічних відносин, а в результаті також окреслюються перспективи розвитку. У свою чергу в країнах починають зростати виробництва, за рахунок покращення технологічного забезпечення та збільшенню ринку збуту товару, ну і звісно щоб відповідати загальній конкуренції на ринку. Масштабування дає змогу компаніям зростати, відкривати для себе нові можливості, а також звісно відбувається зростання обсягів виробництва. То ж слід розглянути це детальніше.

Почнемо з теоретичної сутності поняття. Згідно із визначенням С.Мочерного[9], «зоною вільної торгівлі є форма міждержавних економічних відносин, за якої група країн скасовує взаємні торговельні обмеження (передусім мита) і встановлює єдиний митний кордон щодо третіх країн». Також зоною вільної торгівлі часто називають саму угоду між двома, або більше країнами, що спрямована на скасування різних тарифних та нетарифних обмежень під час торгівлі, при чому що такі умови не стосуються цих преференцій для торгівлі з третіми країнами [10]

Відсутність тарифних обмежень дає можливість в переорієнтацію виробників та торгових посередників на торгівлю саме між країнами з якими узгоджено функціонування зони вільної торгівлі, це також стосується торгівлі послугами, інвестицій (тобто руху капіталу) та іноді переміщенню робочої сили.

Уже наступним етапом може бути гармонізація податкової, грошово-кредитної та інших політик, що є можна вважати продовженням інтеграції країн. Також частиною функціонування такої зони торгівлі може бути вирівнювання торговельних бар'єрів, а саме зменшення кількості квот, зняття обмеження на імпорتنі кількості, також узгодження, або спрощення стандартів якості та певних технічних норма при експорті товарів.

У результатів функціонування зон вільної торгівлі також може поліпшитись інвестиційний клімат, адже певні інвестори можуть позбавитись страху вести бізнес в тій чи іншій країні, оскільки матимуть додаткові

можливості для захисту своїх прав. Безперечно це завжди вважають величезним кроком для розвитку бізнесу в країні. Саме це можливо забезпечити шляхом створення спільної регуляторної політики, також у деяких зонах вільної торгівлі можуть бути спільні органи управління (комітети), метою функціонування яких можуть бути вирішення спільних питань та торговельних розбіжностей.

З останніх найбільш новіших трендів у функціонування таких угод є також сприяння сталому розвитку, а саме врахуванню різних екологічних та соціальних аспектів. До цих аспектів можна віднести різні положення про дотримання екологічних стандартів у виробництві товарів, а також зменшенні негативного впливу на довкілля та збереженні екосистем, біорізноманіття. Як приклад, можна навести Угоду про зону вільної торгівлі між ЄС та Японією, ця зона вільної торгівлі є однією з найбільших, а також саме ця угода містить окрему статтю про сталий розвиток [11]. Сторони домовилися дотримуватись Паризької угоди з клімату та не знижувати соціальні і екологічні стандарти заради торгівлі. Також Сторони підтверджують свої зобов'язання щодо ефективної імплементації Паризької угоди та Цілей сталого розвитку ООН.

Не слід забувати, що сталий розвиток включає в себе забезпечення соціальних стандартів, а саме забезпечення гідних умов праці, дотримання прав працівників та заборони дитячої праці, також будь-якої дискримінації.

Тепер розглянемо класифікація зон вільної торгівлі. Одна з найбільш широких класифікацій представлена в праці Д.Сальваторе [12], зони вільної торгівлі поділяються:

- за кількістю учасників: двосторонні (між двома країнами) та багатосторонні (між більш ніж двома країнами);
- за географічним охопленням: внутрішньорегіональні (в межах одного регіону) та міжрегіональні (між регіонами);
- за рівнем економічного розвитку: між розвиненими країнами та між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються;

— за охопленими секторами та видами діяльності: комплексний (охоплює торгівлю товарами, послугами, права інтелектуальної власності тощо) та обмежений (охоплює лише певні сектори).

Згідно з підручником "Міжнародна економіка" за редакцією Ю.Козака[13], зони вільної торгівлі можна класифікувати за такими ознаками:

— за кількістю учасників: двосторонні або багатосторонні (Світова Організація Торгівлі (СОТ));

— за географічним охопленням: інтра регіональні (Європейський союз, Північноамериканську зону вільної торгівлі (NAFTA), Азіатсько-Тихоокеанське партнерство (RCEP)) або міжрегіональні (інтеррегіональні);

— за рівнем економічного розвитку країн-учасниць: між розвинутими країнами, між розвинутими і країнами, що розвиваються, між країнами з перехідною економікою тощо;

— за охопленням секторів економіки та видів діяльності.

Також слід додати, що іноді також класифікують зони вільної торгівлі за спеціалізаціями, коли функціонування спрямоване на певний вид товарів або послуг. За обсягом торгівлі поділяють на широкомсхатні (максимально широкий спектр товарів та послуг) та спеціалізовані (спрямовані на обмін конкретними видами товарів чи послуг).

У сучасному глобалізованому світі спостерігається тенденція до поглиблення міжнародної економічної інтеграції країн. Це зумовлено прагненням країн до досягнення спільних цілей економічного розвитку. Провідною формою економічної інтеграції є створення зон вільної торгівлі на основі угод про скасування чи зменшення торгових бар'єрів, що сприяють збільшенню торгівлі між країнами-учасницями, масштабуванню виробництва, технологічному оновленню та конкурентоспроможності. Також зони вільної торгівлі відкривають нові можливості для учасників, сприяючи розвитку інвестицій та взаєморозуміння, зокрема в контексті сучасних викликів сталого розвитку.

1.2. Етапи розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС в процесі євроінтеграції.

Ще з часів утворення першої держави на території сучасної України правителі даних земель були орієнтовані на інтеграцію із Європою. Все це продовжувалось, і досягло розквіту в період князювання Ярослава Мудрого, якого ще часто називаються тестем Європи, тому що він нагладжував дипломатичні відносини між Європейськими країнами у результаті шлюбів своїх дітей із нащадками різних королівських родів із різних країн. Частково під час козацької доби відбувалося також часткове інтегрування до Європи, адже українські землі були частиною Речі Посполитої. Усі процеси в державі були максимально наближені до європейських стандартів, а той же час була частина земель, яка перебувала під контролем Російської Імперії. Потім були численні зміни влади та інше несприятливі ситуації. Уже на початку 20 століття українські землі опинились у складі СРСР, у результаті програної війни між більшовиками та УНР.

Перебування у складі Радянського призвело до повної відмови від європейської інтеграції, адже це була закрита країна, особливо після завершення Другої світової війни. Навіть проста подорож закордон мала узгоджуватись із вищим керівництвом державних структур. Тому можна зрозуміти, особливості євроінтеграції на початку 1990-их років.

Після проголошення незалежності України, всі країни ЄС визнали незалежність нашої держави, та її суверенітет. Потім у 1994 році було підписано Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС [14], що стало першим кроком до економічної та політико-правової інтеграції. Згідно з даною Угодою Україна та ЄС домовилися співпрацювати у таких сферах, як розвиток політичного діалогу між сторонами, сприяння торгівлі та інвестиційним потокам, поступове створення зони вільної торгівлі, співробітництво у галузях енергетики, транспорту, захисту довкілля. У той же час важливу частину угоди займали

підтримка зусиль України щодо консолідації своєї демократії та ринкової економіки, а як результат також передбачалась фінансова та технічна допомога ЄС для адаптації економіки України до європейських стандартів.

Згідно з цією Угодою почалось впровадження програми TACIS (Технічна допомога Співдружності Незалежних Держав), і її основною метою було надання технічної допомоги країнам, які були колись у складі СРСР, включаючи Україну, у проведенні ринкових реформ. З 1991 до 2006 року в рамках програми TACIS було профінансовано понад 500 проектів в Україні на загальну суму майже 440 млн євро[15].

Безперечно всі ці зміни важко давалися країні, яка перебувала в кризі після проголошення незалежності, а особливо важко давався перехід до ринкової економіки, адже в Радянському Союзі не було такого поняття як вільні ринкові відносини, все приватне було передано до власності держави, або комуни ще на початку 30-их років 20 століття. Нові покоління виростили з вірою в світле майбутнє комунізму, та не звикли брати 100% відповідальність за себе. У той же час яскраво розвивався криміналітет, і вести бізнес чесно та безпечно було майже нездійсненною місією. Усі заводи, фабрики та землі передавались із власності держави у власність людей. Але тотальна необізнаність населення в правилах економіки та ринку призвели до того, що працівники отримували у власність акції продавали їх за безцінь, і це вже через пару років у країні з'явилися олігархи, як отримати контроль над важливим підприємствами та почали своє незаконне збагачення.

Усі ці процеси просто зупиняли процес євроінтеграції України, тому наступний шанс для продовження цього процесу з'явився уже на початку 21 століття. Але до цього призвели значні потрясіння в суспільстві. Президентство Леоніда Кучми з 1994 року по 2005 було досить неоднозначним у плані європейської інтеграції України. Адже незважаючи на підписання угод між Україною та ЄС, а також НАТО. І також у 1996 році було прийнято Конституцію України, в якій було закріплено стратегічний курс на євроінтеграцію України. Хоча в той же час Л. Кучма роками посилював економічні та політичні зв'язки з

Росією, не відстоював реформацію відповідно до норм ЄС, не боровся з корупцією та олігархами.

Тому після Помаранчевої революції, було зрозуміло, що Україна рухається до Європейського Союзу.

План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, або План дій Україна – ЄС, був схвалений 21 лютого 2005 року на 8-му саміті Україна-ЄС [16]. Основою його метою було визначено підготовку до скасування візових вимог для громадян України під час короткострокових поїздок до країн ЄС. А сам План дій містив комплекс вимог до гармонізації стандартів України з нормами ЄС, як в результаті виконання мали стати передумовами для подальшої євроінтеграції. Якщо детально розглядати ті питання, яких стосувався даний план, то слід зазначити про важливість посилення документальної безпеки, а також управління міграцією, боротьба з корупцією та організованою злочинністю. Наступними вимогами було здійснення судової реформи, а також реформування законодавства пов'язаного із правами людини. [17].

У 2008 році, після 15 років очікування та удосконалення, Україна стала повноправним 157-м членом СОТ [18]. Це стало важливим кроком для лібералізації зовнішньої торгівлі та інтеграції України у світову економіку. Після цього Україна виразила намір також поглибити свої відносини з Європейським Союзом, і у наступні роки відбувалися переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Від європейських партнерів звучали чіткі вимоги, щодо вдосконалення питань торгівлі, політики, прав людини, поліції і тд. Найбільш проблемний було питання боротьби із корупцією. Цей період переговорів закінчився тим, що вибори виграв В.Янукович і він став наступним президентом України, який займався питаннями євроінтеграції лише декларативно, у той же час посилював вплив РФ, та схиляв уряд до інтеграції України в Митний Союз.

У листопаді 2013 року уряд Азарова припинив підготовку до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом, і це призвело до масових акцій протестів в Україні, які в подальшому переросли в Євромайдан, а пізніше

вже ці події отримали назву Революції Гідності. Адже події в країні відбувалися досить швидко, і раптовий відхід влади від євроінтеграції підсилювався також зростаннями авторитарних тенденцій та порушення прав і свобод громадян з боку тодішньої влади.

Саме тому українці почали боротьбу із прагненнями жити у демократичній та правовій державі європейського зразка [19]. Це були максимально мирні протести в столиці та різних містах, але у влада спочатку розганяла протестувальників палицями та кийками, а вже в грудні-січні починалися ще більш незаконні шляхи вирішення цієї ситуації. Органи внутрішніх справ займались пошуком активістів, деякі люди зникали. Уже в січні був перший загиблий на майдані в Києві, а у лютому 2014 року відбулися криваві сутички між протестувальниками і силовиками, що призвели до сотень поранених та більше 100 загиблих. Адже бійці «Беркуту», силової організації, яка була підпорядкована Міністерству внутрішніх справ просто розстрілювала протестувальників. Унаслідок насильства та репресій, Віктор Янукович втратив легітимність в очах громадян, і тікав із з Києва до Росії.

Одразу після цих подій український парламент призначив тимчасовий уряд та оголосив про проведення нових президентських виборів. У той же час РФ скористалась ситуацією та весною 2014 року анексувала Крим.

Згадані роки поклали основу для подальшого розвитку євроінтеграції України, і вони були передумовою для підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в 2014 році. Угода про асоціацію з ЄС [20] передбачала глибоку та широку інтеграцію між областями, такими як політика, економіка, безпека і культура. Також в цьому році стартувала Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це спрямовано на поширення економічної взаємодії та збільшення торговельного обсягу. Також Україна зобов'язалася гармонізувати своє законодавство з європейськими стандартами, що охоплює ряд сфер, включаючи технічні стандарти, норми безпеки та інші правила. Співпраця у сфері юстиції, свободи та безпеки передбачала реформу судової системи на основі стандартів Ради Європи, а також боротьбу з організованою злочинністю і корупцією [21].

1 вересня 2017 року відбулось набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС що розпочало новий етап відносин, а до цієї події в червні цього ж року було запроваджено безвізовий режим з країнами Шенгенської зони для громадян України [22]. Уряд України проводив реформи в різних сферах, таких як юстиція, боротьба з корупцією, енергетика та інші, з метою наближення до європейських стандартів та вимог. Але через геополітичну ситуацію, зокрема конфлікт на війну на сході України, продовжувала впливати на розвиток євроінтеграції та загальні відносини України з ЄС.

У 2020 році Україна розпочала введення повноцінної дії Угоди про асоціацію, що передбачало глибоке інтегроване партнерство в ряді сфер. Це охоплювало питання зовнішньої політики, енергетики, транспорту, підприємництва та інших. Пандемія COVID-19 також вплинула на розвиток ситуації. Україна та ЄС співпрацювали в рамках боротьби з пандемією, включаючи постачання вакцин та фінансову допомогу.

У 2022 році відбулось повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Звісно це вплинуло на євроінтеграцію України. І у тому році ЄС надав Україні статус кандидата на вступ [23], що є важливим кроком на шляху членства в ЄС. Слід зазначити, що у 2021-2022 роках Україна отримала від ЄС макрофінансову допомогу на загальну суму 5 млрд євро [24] для подолання наслідків війни та пандемії. Також ЄС запроваджує пакети санкцій проти Росії через війну в Україні, з початку 2022 року [25].

Протягом останніх років історичного шляху Україна пройшла складний, але значущий шлях європейської інтеграції. Визначальним моментом цього процесу було підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році, що визначило новий етап у політичному, економічному та правовому розвитку країни. Звісно, початкові роки незалежності були визначені спробами адаптації до нових реалій та побудови економічної та політичної систем. З 1994 року розпочалася співпраця з ЄС, але справжній ривок стався після Помаранчевої революції та Революції Гідності. Ці події взяли під контроль

громадянське суспільство та політичні еліти, спрямувавши Україну на шлях європейської інтеграції.

Угода про асоціацію з ЄС, підписана у 2014 році, не лише передбачила поглиблення політичного та економічного співробітництва, але також визначила конкретні механізми нормативно-правової адаптації України до європейських стандартів. Зокрема, важливими кроками були безвізовий режим з ЄС з 2017 року та реформи, спрямовані на боротьбу з корупцією та зміцнення правової системи. Незважаючи на внутрішні виклики та зовнішні тиск, Україна систематично продовжує свій курс на європейську інтеграцію, впевнено крокуючи в ногу із заходами та підтримкою Європейського Союзу. Цей шлях, хоч і складний, свідчить про визнання важливості європейських цінностей та прагнення України до глибокої інтеграції в європейський спільноту.

1.3. Нормативно-правові аспекти функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС.

Для найкращого розуміння особливостей функціонування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, слід вивчити її нормативно-правові аспекти. Адже тільки маючи за основу всі правові положення про її функціонування можна буде з легкістю проаналізувати результати її діяльності та перспективи розвитку. Слід почати з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС від 2014 року [26], яка в свою чергу була ратифікована Законом України №1678-VII від 16.09.2014 [27] та саме вона регулює створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Дія Асоціації розрахована на поступове створення зони вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що має не перевищувати 10 років починаючи з дати набрання чинності угоди. Саме в цій угоді передбачалось поступове зменшення, а надалі і повну відмову від митних та інших додаткових податкових платежів, які пов'язані з

імпортом чи експортом товарів. Детально про це зазначається в 2-7 Главах, а саме про правила щодо технічних бар'єрів у торгівлі, митних питань, заснування підприємницької діяльності, торгівлі послугами, руху капіталу, держзакупівель тощо.

Також не варто забували, що згідно з цією угодою сторони відмовились від експортних субсидій та інших заходів щодо сільськогосподарських товарів, призначених для продажу на території сторін-підписантів. Також у статті 35 [26], зазначено, що жодна зі сторін «не повинна запроваджувати або зберігати в силі будь-які заборони чи обмеження або заходи еквівалентної дії щодо імпорту будь-якого товару іншої Сторони або експорту чи продажу для експорту будь-якого товару». А всі неправомірні ситуації будуть розглядатись Світовою Організацією Торгівлі (СОТ), у законному порядку вирішуватись.

М. Майніна у своїй статті [28] зазначає, що для успішної імплементація Угоди про асоціацію України з ЄС величезні зусилля мають зробити саме українські державні інститути, а також бізнес у синергії з громадянським суспільством. Адже ця угода відкриває безліч можливостей для розвитку, але в той же час і має багато підводних каменів, у вигляді загроз пов'язаних із втручанням у внутрішню політику держави, а будь-яка помилка може коштувати Україні потенційного членства в ЄС, особливо в державі з високим рівнем корупції та відсутності прозорості в функціонуванні як малих так і великих приватних компаній.

У той же час К. Нечипорчук зі своїми колегами [29] визначають, що інтеграція до ЄС має ще більш можлива після успішної дії Асоціації, і у нашої країни може реально з'явитись шанс на стабільність та перспективи розвитку, адже членство в ЄС це переваги в політичній та економічній сферах, а адже це єдиний союз, який забезпечує підтримку та умови для розвитку. Також європейське суспільство більш відкрите до нових трендів, там є свобода діяльності та справжня ринкова економіка. Також не слід забувати про те, що ЄС це єдиний та величезний ринок, що може просто використовувати ресурси

держави для свої потреб і перетворення України на сировинного та кадрового донора.

Можна також узагальнити основні аспекти Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відповідно до різних сфер діяльності держави:

Політична сфера діяльності передбачала поступове зближення України зі спільною зовнішньою та безпековою політикою ЄС, а також співпрацю у сферах юстиції, свободи та безпеки з метою утвердження верховенства права в Україні. Останнім, був пункт про спільну протидію загрозам міжнародній стабільності та безпеці. Звісно, в умовах війни Україна отримує величезну допомогу від європейських партнерів, але їхня бездіяльність роками призвела до війни такого масштабу, тому цей пункт не був виконаний на 100%, адже ЄС до останнього не хотів запроваджувати превентивні санкції, які могли б показати їхню силу на міжнародній арені.

Наступним блоком є економічний. Він стосувався створення зони вільної торгівлі, а також відкриття ринків держзакупівель України та ЄС, лібералізацію умов інвестування з обох сторін. І останнім але не менш важливим, був пункт про адаптацію законодавства України до норм ЄС, а саме у сфері технічного регулювання, захисту прав споживачів, державних закупівель, транспорту, енергетики та захисту навколишнього середовища.

Наступний нормативно-правовим документом є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (№ 959 - XII від 16.04.1991) [30], адже він визначає правові основи зовнішньоекономічної діяльності України, в тому числі і в межах зони вільної торгівлі з ЄС. Цей закон є базовим нормативно-правовим актом, що регулює зовнішньоекономічні відносини України, і визначає поняття та принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні. До неї належить торгівля товарами, послугами, інформацією та інтелектуальною власністю з іноземними суб'єктами господарювання. Згідно з цим законом встановлюється компетенція органів державної влади у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності (експорту та імпорту товарів, послуг, капіталів тощо). Основні принципи зовнішньоекономічної діяльності ґрунтуються на

принципах рівності перед законом, верховенства права, захисту національних інтересів, недискримінації тощо.

Також варто розглянути Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), адже вона є ключовим компонентом Угоди про асоціацію між Європейським Союзом (ЄС) та певними країнами Східного партнерства, зокрема Україною, Молдовою та Грузією. Повна та всеосяжна зона вільної торгівлі спрямована на встановлення високого рівня економічної інтеграції між цими країнами та ЄС. Згідно з інформацією на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, DCFTA [31] передбачає поглиблену лібералізацію доступу до ринків України та ЄС для товарів і послуг, шляхом скасування митних тарифів, квот та інших заходів. Окрім цього має відбуватись гармонізація нормативних документів, а саме угода містить положення щодо гармонізації технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності для зменшення торговельних бар'єрів, а також впровадження спільних санітарних та фітосанітарних заходів, які забезпечують безпеку харчових продуктів і стандартів здоров'я тварин/рослин.

Ключовою перевагою повної та всеосяжної зони вільної торгівлі є можливість доступу українських компаній до ринку ЄС з 500 мільйонами споживачів. З іншого боку, європейський бізнес також отримує більші можливості працювати в Україні. Звісно, лібералізація торгівлі має стимулювати конкуренцію та підвищити якість продукції відповідно до європейських стандартів. Водночас впровадження в дію зони вільної торгівлі вимагає адаптації українського законодавства до норм ЄС. Це складний і тривалий процес, який потребує політичної волі та спроможності державних інституцій до реформ. Звісно зараз в Україні, трохи інші пріоритети, але розвиток зони вільної торгівлі продовжується.

Останнім етапом розгляду нормативно-правового регулювання є механізми врегулювання конфліктів, адже Угода про асоціацію між Україною та ЄС [26] передбачає декілька таких механізмів, які будуть запобігати та вирішувати можливі конфлікти між сторонами. Першим і найбільш простим є

консультації, до яких варто приходити у випадку будь-яких розбіжностей щодо тлумачення чи застосування угоди, а також задля врегулювання спору. Ці консультації проводяться шляхом обміну позиціями та пропозиціями щодо вирішення проблеми.

Наступним кроком є медіація, і використовується вона якщо попередній метод не спрацював і не дав бажаного результату. Сторони конфлікту можуть звернутися до медіатора, який допоможе знайти компроміс. Цим медіатором може виступати певна особа, або організація, яка є прийнятною для обох сторін.

Останній етап включає в себе арбітраж, який застосовується у разі неможливості вирішити спір шляхами, які були зазначені раніше. Рішення арбітражу є обов'язковим для виконання, і у разі його невиконання настає призупинення угоди, цілком або частково призупинити застосування договору.

У контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом виокремлюються ключові аспекти, що визначають шлях та виклики інтеграції країни до європейського простору. Основний рушійний механізм цього процесу — нормативно-правові аспекти, вивчення яких є ключовим для розуміння функціонування зони вільної торгівлі. Аналіз положень Угоди та ратифікація законами України свідчать про зобов'язання перед ЄС, орієнтовані на створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Висвітлено плавний перехід до відмови від мит та інших податкових платежів, пов'язаних з імпортом та експортом товарів.

Поряд із перевагами обговорено потенційні виклики, зокрема, загрози, пов'язані з корупцією та можливим втручанням у внутрішню політику держави. Також висвітлено важливість зусиль державних інститутів, бізнесу та громадянського суспільства для успішної імплементації та подальшої інтеграції.

2. АНАЛІЗ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС В МЕЖАХ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ.

2.1. Динаміка торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС.

Найкраще аналізувати результати діяльності зони вільної торгівлі між Україною та ЄС за допомогою детального аналізу динаміки торгівлі, адже саме торгівля є ключовим аспектом економічних відносин між сторонами. Безперечно після підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі, взаємні торговельні обороти та економічна співпраця значно зросли, але давайте проаналізуємо це все за допомогою статистичних даних.

Почнемо із загального аналізу торговельних показників України в останні роки. Згідно із даними Світового банку [32] у 2021 році, а саме останньому році перед повномасштабним вторгненням РФ, загальний експорт з України становив 65,87 млрд. доларів США, а загальний імпорт становив 69,96 млрд. доларів США, що призвело до від'ємного торговельного балансу в розмірі -4,09 млрд. доларів США. Якщо розділити показники торгівлі послугами та товарами, то експорт послуг з України становить 18,39 млрд. доларів США, а імпорт послуг – 14,42 млрд. доларів США. Також слід зазначити, що експорт товарів і послуг України у відсотках від ВВП становить 40,69%, а імпорт товарів і послуг у відсотках від ВВП становить 42,01%.

Також Світовий банк надає статистику топ країн-партнерів України по торгівлі в 2021 році [33]. Станом на 2023 рік, такий розподіл є максимально незрозумілим, та викликає безліч роздумів щодо узгодження такої торговельної діяльності. Нижче наведено п'ять найбільших країн, до яких Україна експортувала у 2021 році, а також відсоток загального експорту, який був спрямований до цих країн (Рис.1):

1. Китаю (7 992 млн. доларів США з часткою 12,13%);
2. Польща (4,979 млн. доларів США з часткою 7,56%);
3. Туреччина (4 000 млн. доларів США з часткою 6,07%);

4. РФ (3349 млн. доларів США з часткою 5,08 %);
5. Італія (3 240 млн. доларів США з часткою 4,92%).

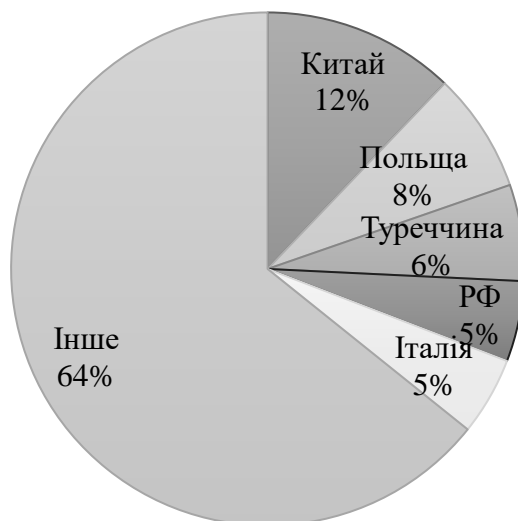

Рисунок 2.1 – П'ять найбільших країн, до яких Україна експортувала товари у 2021 році, а також відсоток загального експорту до країни.

Серед експортованих товарів переважає товари агропромисловості, а також металургії, а саме кукурудза на суму 5 837 294,34 млн. доларів США, соняшникова та сафлорова олії та їхні фракції на суму 5 585 882,14 млн. доларів США, спельта, м'яка пшениця та меслін (суміш жита та пшениці) на суму 4 712 844,07 млн доларів США, неагломерована залізна руда на суму 3 852 971,91 млн дол, та агломерована залізних руда і концентрати на суму 2 957 672,50 млн. доларів США.

Серед імпортних товарів переважали нафта (крім сирової) вартістю 5 444 044,87 млн. доларів США, природний газ на суму 2 028 458,73 млн. доларів США, кам'яне вугілля на суму 1 984 701,86 млн. доларів США, автомобілі суму 1 507 029,68 млн. дол. США і лікарські засоби на суму 1 500 208,54 млн. доларів США.

У 2021 році Україна імпортувала товару з Китаю на 10 638 млн. доларів США (15,21%), з Німеччини на суму 6 068 млн. дол. США (8,67 %), з РФ на 5850 млн. доларів США (8,36%), з Польщі на суму 4,895 млн. доларів США (7,00%) та з Білорусі на суму 4 707 млн. доларів США (6,73 %). Самі ці країни входять в

топ-5 країн, з яких Україна імпортує товар для власного споживання населення. Із країн Європейського Союзу в цьому списку, лише дві країни, але в цілому торгівля між Україною та ЄС була розвинена на значному рівні, і це ми детально дослідимо нижче.

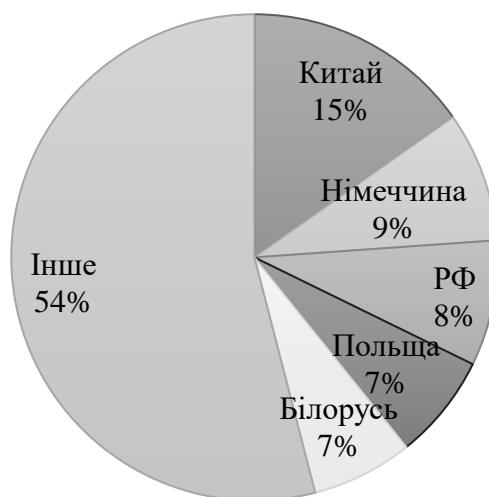

Рисунок 2.2 – П'ять найбільших країн, з яких Україна імпортувала товари у 2021 році, а також відсоток загального експорту до країни.

Давайте розглянемо загальний вигляд графіку експорту України з часів поновлення незалежності. Ми можемо спостерігати зростання в середині 90-их років завдяки переходу до ринкових відносин, та і взагалі відкритості кордонів для торгівлі, адже тоді відчувались значні зміни, і після реорганізації торговельних зв'язків, відбулась інтенсифікація торгівлі з країнами Європи та Азії.

Потім були певні просідання через кризові явища в тих країнах, в яку саме експортувався товар, а також самі кризи були і в Україні. Значне падіння припадає і на 2008 рік – рік великої світової кризи, йде певне відновлення і знову наприкінці 2013 року відбувається Революція Гідності, яка повністю змінює країну та взаємовідносини між країнами, які в той час були торговими партнерами.

Підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі з ЄС відкрили нові можливості для розширення експорту в європейські країни. А

Російська агресія та анексія Криму, а також конфлікт на сході країни, створили значні виклики для торгівлі та економіки загалом. Тому були значні сплески, а потім падіння. Детальніше динаміку експорту та імпорту можна розглянути на рис.3.

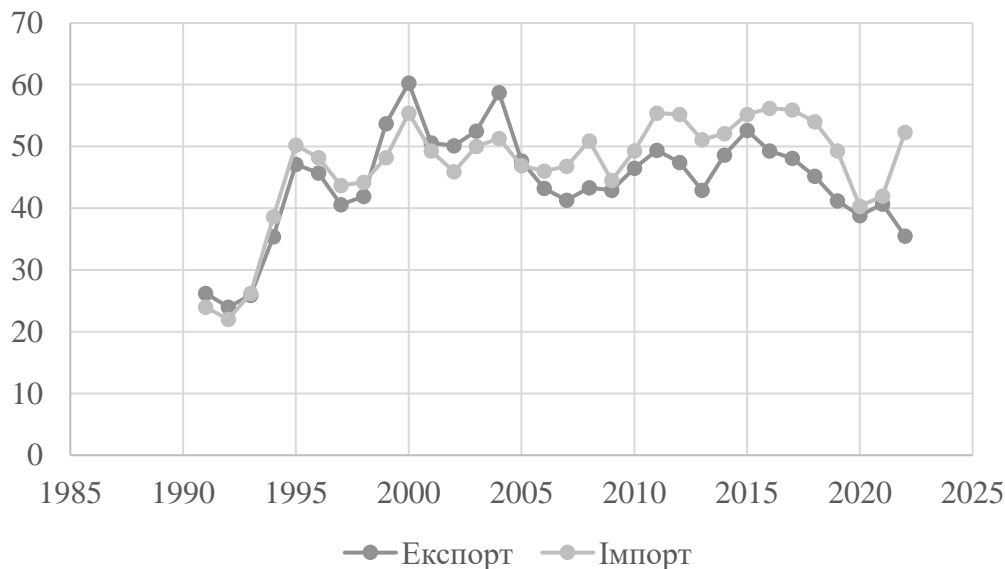

Рисунок 2.3 – Експорт та імпорт товарів і послуг України (% ВВП) з 1991 року по 2022 рік [34].

Безперечно після підписання Угоди про асоціацію та запровадженням зони вільної торгівлі в 2014 році торгівля товарами між Україною та ЄС суттєво зросла. А Україна та ЄС почали взаємодіяти у різних секторах, таких як сільське господарство, промисловість, енергетика, технології та послуги. У той же час збільшились обсяги експорту та імпорту у різні галузі, сприяю диверсифікації торговельних стосунків. Тому нижче детально розглянемо особливості торговельних відносин між Україною та країнами ЄС. У 2016 р. Європейський Союз був одним із основних торговельних партнерів України, адже 39,4% від загального обсягу торгівлі товарами та послугами 39,4%. У той же час продовжувалось падіння обсягів експорту України до країн світу, а саме на 1 837,5 млн.дол.США (близько 4%). А в свою чергу, обсяги експорту до ЄС збільшилися на 2,9% також, відбулося збільшення обсягів імпорту з ЄС на 7,7% [35].

Серед основних торговельних партнерів можна виділити Німеччину (18,2%), Польщу (14,6%), Італію (9,7%), Францію (6,2%), Великобританію (5,7%), Угорщину (5,6%) та Нідерланди (5,0%). Також спостерігалось активне зростання обсягів торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом, що виражається у збільшенні на 8,1% або 2 290,4 млн.дол.США (див. Рис. 4)

Рисунок 2.4 – Основні торговельні партнери

Також у 2016 році у сфері торгівлі послугами відзначається невелике зменшення, де обсяги зменшилися на 6,9% або 390,5 млн.дол.США, складаючи загальний обсяг 5 287,5 млн.дол.США. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС зафіксовано позитивне сальдо, яке зросло порівняно з попереднім роком на 436,4 млн.дол.США, до величини 614,2 млн.дол.США.

Уже у 2017 році обсяги експорту до ЄС збільшилися на 26,7% (або на 4 221,5 млн.дол.США) та склалися в обсязі 20 049,0 млн.дол.США. Питома вага експорту товарів та послуг до країн ЄС збільшилася на 3,2% та склала 38,3% від загального обсягу експорту товарів та послуг України. Також, відбулося збільшення обсягів імпорту з ЄС у грошовому вимірі (на 19,1% або на 3 738,3 млн.дол.США) [36]. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС у 2017 р. сальдо склалося негативним (- 3 248,1 млн.дол.США) та зменшилося у

порівнянні з 2016 р. на 483,2 млн.дол.США. А до основних торговельних партнерів додалось Сполучене Королівство.

У 2017 році між Україною та ЄС спостерігалось значне зростання торгівлі товарами. Обсяг торгівлі товарами у грошовому виразі збільшився на 25,1%, до 38,3 млрд. дол. США. Цей показник склав 41,3% від загального обсягу торгівлі товарами України. При цьому експорт товарів з України до ЄС зріс на 29,9%, до 17,5 млрд. дол. США. Питома вага експорту товарів до ЄС у загальному експорті України зросла на 3,4%, до 40,5%.

Імпорт товарів з ЄС до України зріс на 21,3%, до 20,8 млрд. дол. США. Питома вага імпорту товарів з ЄС у загальному імпорті України зменшилася на 1,8%, до 41,9%. У двосторонній торгівлі товарами між Україною та ЄС у 2017 році сальдо склалося негативним (-3,26 млрд. дол. США). Цей показник у порівнянні з 2016 роком зменшився на 383,2 млн. дол. США.

У 2017 році між Україною та Європейським Союзом (ЄС) відбулося поживлення торгівлі послугами. Обсяг торгівлі зріс на 7,5%, до 5,8 млрд доларів США. Цей показник становив 36,9% від загального обсягу торгівлі послугами України. Експорт послуг з України до ЄС зріс на 10,8%, до 3,3 млрд доларів США. Питома вага експорту послуг до ЄС у загальному експорті послуг України зросла на 1,4%, до 31,9%. Імпорт послуг з ЄС до України зріс на 3,4%, до 2,5 млрд доларів США. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС склалося позитивне сальдо, яке збільшилося на 243,3 млн доларів США порівняно з аналогічним періодом минулого року і склало 826,6 млн доларів США.

У 2018 році Україна продовжила зміцнювати торговельні зв'язки з Європейським Союзом. Питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС у загальному обсязі торгівлі України склала 41,1%. Експорт товарів та послуг з України до ЄС у 2018 році зріс на 14,3%, до 23,0 млрд доларів США. Питома вага експорту до ЄС у загальному експорті України склала 40,3%. Імпорт товарів та послуг з ЄС до України у 2018 році зріс на 12,7%, до 26,3 млрд доларів США. Питома вага імпорту з ЄС у загальному імпорті України склала 41,8%.

У двосторонній торгівлі товарами між Україною та ЄС у 2018 році сальдо склалося негативним (-3,0 млрд доларів США). Цей показник у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року зменшився на 242 млн доларів США.

Також у 2018 році між Україною та Європейським Союзом (ЄС) відбулося значне зростання торгівлі послугами. Обсяг торгівлі зріс на 17,0%, до 7,0 млрд доларів США. Цей показник становив 39,7% від загального обсягу торгівлі послугами України. Експорт послуг з України до ЄС зріс на 13,0%, до 3,9 млрд доларів США. Питома вага експорту послуг до ЄС у загальному експорті послуг України зросла на 0,4%, до 32,9%.

Імпорт послуг з ЄС до України зріс на 22,6%, до 3,1 млрд доларів США. Питома вага імпорту послуг з ЄС у загальному імпорті послуг в Україну зросла на 1,7%, до 53,5%. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС у 2018 році склалося позитивне сальдо, яке зменшилося у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року на 125 млн доларів США і склалося у розмірі 796 млн доларів США.

У останні роки перед повномасштабним вторгненням Європейський Союз є головним торговельним партнером України. За результатами 2019 року питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС склала 40,1% від загального обсягу торгівлі України (за результатами 2018 року - 41,1%).

Уже за результатами 2020 року частка торгівлі з ЄС зростає до 40,7% (у 2019 р. – 40,1%). За даними Держстату України [37], але у світі в той час панує пандемія коронавірусу, яка призводить до постійних локдаунів. Відповідно у світі загалом зменшилися обсяги торгівлі через зменшення рівня споживання, закриті кордони між державами та постійне закриття фабрик, заводів і тд. Тому відповідно, обсяг торгівлі товарами і послугами з ЄС знизився на 9% у порівнянні з 2019 роком та становив 48,1 млрд. дол. США.

Обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС знизився на 8,7% та становив 26,3 млрд. дол. США. Сальдо торгівлі з ЄС за підсумками 2020 року залишилось негативним для України, однак скоротилось до -4,4 млрд. дол. США (у 2019 р. сальдо становило -4,6 млрд. дол. США).

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2020 році склав 7,1 млрд. доларів США, що на 14% менше у 2019 році. Експорт послуг до ЄС знизився на 4,8% та становив 4,3 млрд. дол. США. Імпорт послуг з ЄС знизився на 25% та складав 2,8 млрд. дол. США.

В останній «передвоєнний» рік (2021 рік) обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС склав 62,5 млрд дол. США, що на 35% більше, ніж у 2021 році. При цьому експорт з України до ЄС збільшився на 30,3%, до 29,1 млрд дол. США, а імпорт з ЄС - на 40,1%, до 33,4 млрд дол. США [38].

Розглянемо детально структуру торгівлі товарами між Україною та Європейським Союзом. Експорт України до ЄС у 2022 році був представлений такими основними товарними групами:

- Продукти рослинного походження (21,8%)
- Металургійні вироби (20,6%)
- Продукти тваринного походження (14,2%)
- Продукти неорганічної хімії (12,5%)
- Машини та обладнання (11,9%)

Імпорт України з ЄС у 2022 році був представлений такими основними товарними групами:

- Продукти машинобудування (29,9%)
- Продукти неорганічної хімії (18,3%)
- Продукти органічної хімії (15,0%)
- Продукти харчової промисловості (10,1%)
- Продукти транспорту (7,7%)

У 2022 році торгівля між Україною та ЄС значно постраждала через повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Однак, незважаючи на війну, торгівля тривала. За даними Державної служби статистики України, експорт товарів з України до країн ЄС у 2022 році склав 13,5 млрд доларів США, що на 30,5% менше порівняно з аналогічним періодом 2021 року [39]. Найбільше експортувалася продукція агропромислового комплексу - зернові культури, олія тощо.

Імпорт товарів з країн ЄС до України у 2022 році дорівнював 10,6 млрд доларів США, що на 30,7% менше за аналогічний період 2021 року. Найбільше імпортувалися машини, устаткування, транспортні засоби.

Падіння обсягів торгівлі пов'язане як із логістичними труднощами через війну, так і загальним економічним спадом в Україні. Проте ЄС залишається найбільшим торговельним партнером України.

Отже після підписання Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі у 2014 році спостерігалось значне зростання торговельного обороту між Україною та ЄС. Зокрема, у 2017 році відбулося рекордне зростання експорту на 26,7%. Протягом 2014-2021 років частка торгівлі з ЄС у загальному зовнішньоторговельному обороті України зросла з 35% до майже 41%. Це свідчить про посилення торговельної інтеграції. У структурі торгівлі переважали продукти рослинного походження, металургійні вироби та продукти тваринництва з боку експорту України, та продукція машинобудування, хімічної промисловості та харчова продукція з боку імпорту.

У 2022 році через війну відбулося різке падіння торгівлі з ЄС на 30,5-30,7%. Проте ЄС залишається головним торговельним партнером України. І незважаючи на тимчасові кризи, спостерігалася позитивна динаміка розвитку торговельних відносин між Україною та ЄС після підписання Угоди про асоціацію. Це дає підстави очікувати подальше поглиблення економічної інтеграції після перемоги України у війні з Росією.

2.2. Інвестиційний клімат та державна допомога, як важливий складник в межах Україно-європейського партнерства.

Інвестиційний клімат та залучення іноземних інвестицій є ключовим фактором економічного зростання будь-якої країни. Україна не є винятком, адже саме надходження прямих іноземних інвестицій дозволяє модернізувати

виробництво, створювати нові робочі місця, впроваджувати інноваційні технології, особливо після 70 років в існування країни в умовах тоталітарної та комуністичної країни – СРСР. Адже там було створено всі умови для повного економічного занепаду через відсутність нормальної приватної власності заводів і підприємств, а також агросфери. Також не варто забувати, що саме малий та середній бізнес являється ключовим для економічного зростання країни.

Україна була цікава світовій спільноті, як країна із величезними природними ресурсами, та працьовитими людьми. Але мало хто із іноземних інвесторів хотів вкладати свій капітал у розвиток різних галузей, через тотальну корупційність влади, а також наявність олігархічних кланів у всіх сферах господарства. І лише після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році були досягнуті домовленості про поглиблення співробітництва та посилення інвестиційних потоків між сторонами. Завдяки лібералізації торгівлі та поступовому наближенню українського законодавства до європейських норм і стандартів, ЄС став провідним інвестором в економіку України. Станом на 2022 рік на ЄС припадає близько 70% прямих іноземних інвестицій в Україну [40].

З 2014 по 2021 Україна досягла помітного прогресу у спрощенні дозвільних та реєстраційних процедур для бізнесу, гармонізації податкового законодавства, дерегуляції фінансового сектору тощо. За рейтингом Doing Business Світового банку Україна посіла 85 місце у 2018 році, тоді як у 2013 році вона була на 112 місці [41]. ЄС надавав суттєву консультативну та фінансову допомогу для проведення інституційних та структурних реформ в Україні. Загальний обсяг фінансової допомоги Україні за програмою ЄС “Підтримка реформ в Україні” у 2017-2020 роках склав близько 800 млн євро [42]. Значну частину цих коштів було спрямовано на підтримку реформ у сфері інвестиційного середовища, фінансового сектору, інфраструктури тощо. Внаслідок заходів з покращення інвестиційного клімату та реалізації Угоди про асоціацію, ЄС з 2014 року став основним інвестором в економіку України. Найбільше інвестують Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Кіпр та Польща [43].

Однак в умовах війни з боку Російської Федерації та масштабних руйнувань інфраструктури інвестиційний клімат України погіршився. Багато компаній тимчасово згорнули свою діяльність, інвестори утримуються від вкладення коштів через високі ризики. Відновлення інвестиційної привабливості України після війни є одним з головних пріоритетів. І саме підтримка з боку Євросоюзу в цьому питанні має вирішальне значення.

Європейський Союз активно допомагає Україні у протидії російській агресії як гуманітарною та військовою допомогою, так і економічною підтримкою. З початку повномасштабного вторгнення РФ ЄС та його країни-члени виділили нашій державі фінансову допомогу у розмірі близько 19 млрд євро [44]. Ці кошти йдуть на забезпечення макрофінансової стабільності, фінансування державного бюджету на необхідні соціальні виплати та інші потреби в умовах війни.

Крім того, ЄС ініціював створення спеціального Фонду солідарності для відбудови України обсягом 100 млрд євро [45]. Він складатиметься як з грантів (тобто безповоротної фінансової допомоги), так і з кредитів на вигідних умовах. Гроші фонду планується витратити на пріоритетні проекти відбудови критичної інфраструктури, житла, шкіл, лікарень тощо. Імплементация цього механізму фінансування дозволить залучити значні кошти для відновлення України після війни. А передумовою успіху відбудови має стати саме поліпшення інвестиційного клімату та створення сприятливих умов для бізнесу та інвесторів.

Зі свого боку, Україна також робить конкретні кроки у цьому напрямку. Незважаючи на складні умови воєнного стану, у 2022 році було прийнято низку важливих законів, спрямованих на дерегуляцію економіки та поліпшення бізнес-клімату. Зокрема, було спрощено процедури отримання документів дозвільного характеру, скорочено кількість органів державного нагляду (контролю), скасовано низку застарілих регуляторних актів радянських часів [46].

Важливою подією стало ухвалення Закону України “Про стимулювання інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану” від 17.05.2022 р. №2229-IX [47]. Цим законом запроваджуються сприятливі умови оподаткування для

інвесторів шляхом звільнення від ввізного мита на обладнання, комплектуючі тощо, зменшення частки прибутку, що підлягає оподаткуванню, можливість прискореної амортизації основних фондів тощо. Такі пільги стимулюватимуть компанії продовжувати інвестування в Україну незважаючи на складну ситуацію.

Окрім загальнонаціональних заходів, важливу роль у залученні інвестицій відіграють регіональні та місцеві органи влади. Вони можуть запропонувати інвесторам вигідні майданчики для бізнесу на своїй території, налагодити співпрацю та зв'язки з потенційними партнерами. Зокрема, перспективним є створення прикордонних індустріальних парків на заході України, які завдяки близькості до кордону з ЄС матимуть гарні логістичні можливості.

Після досягнення перемоги у війні та початку масштабної відбудови Україна матиме надзвичайно високий попит на інвестиції. За оцінками експертів Світового банку лише на відновлення інфраструктури знадобиться близько 350 млрд доларів в найближчі 10 років [48]. Тому українська влада має максимально використати підписані угоди з ЄС та залучити європейський бізнес до реалізації відбудовчих проєктів.

Зі свого боку ЄС обіцяє надавати політичну, фінансову та експертну підтримку відновлення інвестиційної привабливості України. Адже процвітання нашої країни та поглиблення економічної інтеграції в межах Східного партнерства повністю відповідає інтересам ЄС. Тому побудова сприятливого інвестиційного клімату залишатиметься одним з пріоритетів українсько-європейського партнерства. Втім успіх залежатиме від спільних злагоджених зусиль як України, так і Євросоюзу задля досягнення цієї мети.

Інвестиційний клімат та державна допомога є взаємопов'язаними аспектами, що визначають успіх економічного партнерства. Їх правильна організація та розвиток сприяють сталому економічному росту, забезпечують привабливість країни для іноземних інвестицій та сприяють реалізації стратегічних цілей України в контексті співпраці з Європейським Союзом. Звісно Угода про асоціацію між Україною та ЄС сприяла покращенню

інвестиційного клімату в Україні, але в умовах війни він знову погіршився. Але Україна також робить кроки у напрямку покращення інвестиційного клімату, зокрема, ухвалила ряд законів, спрямованих на дерегуляцію економіки та стимулювання інвестицій.

І якщо працювати на перспективу, то варто забезпечити верховенство права та боротьбу з корупцією, впровадити прозорі та справедливі правила гри для бізнесу також створити сприятливі умови для розвитку інфраструктури. Державна допомога може бути ефективним інструментом для покращення інвестиційного клімату, але її потрібно надавати в прозорий та ефективний спосіб. Успішне подолання ризиків для інвестиційного клімату в Україні є ключовим фактором для подальшого розвитку економічного партнерства між Україною та ЄС.

2.3. Результати та проблемні аспекти співробітництва.

У 2014 році Україна та Європейський Союз вийшли на якісно новий рівень відносин, підписавши Угоду про асоціацію та створивши поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Ця угода стала по суті дорожньою картою економічної та політичної інтеграції України з ЄС. За минулі 8 років було досягнуто чимало позитивних результатів у різних сферах співробітництва, хоча лишаються й деякі нерозв'язані питання.

По-перше, варто відзначити значне зростання товарообігу між Україною та ЄС після запровадження поглибленої зони вільної торгівлі. Якщо у 2013 році експорт товарів та послуг до ЄС становив менш ніж 14 млрд євро, то вже у 2021 році він сягнув понад 42 млрд євро, тобто зріс більш ніж втричі [49]. ЄС перетворився на найбільшого торговельного партнера України, на якого припадає 41% зовнішньої торгівлі.

Завдяки зоні вільної торгівлі між Україною та ЄС українські компанії отримали можливість експортувати свою продукцію в ЄС на пільгових умовах

без митних зборів та обмежень. А українські споживачі отримали доступ до якісних європейських товарів за конкурентними цінами.

По-друге, за роки дії Угоди про асоціацію відбулась низка реформ в Україні, спрямованих на адаптацію законодавства до норм ЄС. Були прийняті сотні нових законів та підзаконних актів в різних сферах - митниця, податки, банківське регулювання, технічні стандарти, якість та безпека харчових продуктів тощо. Ці реформи сприяють наближенню України до європейських стандартів ведення бізнесу та захисту прав споживачів.

Під час торгівлі компанії, які функціонують в зоні вільної торгівлі можуть скористатися преференціями. Для цього товар має бути походженням з України або з ЄС та відповідати правилам походження відповідно до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. Основним документом, який підтверджує преференційний характер походження товару в рамках повної та всеосяжної зони вільної торгівлі є сертифікат з перевезення товару EUR.1 [50], а для товарів, вартість яких не перевищує 6 000 євро – декларація походження. Цей сертифікат походження (переміщення) товарів EUR.1 є підставою для отримання преференцій і видаються митними органами на безоплатній основі.

Наявність тарифних квот також іноді зменшує кількість позитивних результатів від функціонування зони вільної торгівлі, адже це такий собі митний тариф, пов'язаний з кількістю товару, при якій, визначається певна кількість товарів, яка може бути імпортованою за "пільговою" ставкою мита протягом певного періоду. Якщо завозити товару більше ніж зазначено в цій квоті, то все що перевищує норму буде підпадати під загальний режим імпорту [51].

В ЄС встановлено безмитні тарифні квоти для 36 видів товарів (м'ясо, молочні продукти, йогурти, яйця, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, цигарки, етанол, яйця. Все це існує задля убезпечення вітчизняних виробників та фермерів від демпінгових цін та захоплення ринку більш дешевими товарами, які можуть призвести до

зменшення прибутків малого та середнього бізнесу, а в результаті – до занепаду цілих галузей.

Не слід забувати, що усі товари, які імпортуються на митну територію ЄС в обов'язковому порядку повинні відповідати усім вимогам Європейського Союзу, спрямованим на забезпечення захисту споживачів через екологічні, ветеринарні, фіто санітарні, санітарні та технічні вимоги. Продукція тваринного походження, яка буде експортована до ЄС, має походити з зареєстрованих потужностей та потужностей з експлуатаційними дозволами [52].

Ще одним із важливих результатів співробітництва між Україною та Європейським Союзом є введення безвізового режиму з ЄС з 2017 року дало можливість громадянам України вільно подорожувати в країни Європейського Союзу та зміцнило міжнародні контакти. Це відкрило можливості для людей із різних сфер господарства шукати собі потенційних бізнес партнерів закордоном, а також просто легше подорожувати та пізнавати світ.

У той же час розроблялась стратегічна партнерська співпраця України та ЄС, де було узгоджене стратегічне партнерство у боротьбі з загрозами безпеки, такими як тероризм, кіберзагрози та інші виклики. На жаль, ця партнерська співпраця в повній мірі не стосувалась забезпечення озброєнням та забезпеченням безпеки від вторгнення інших країн, які загрожували суверенітету України.

Водночас є й суттєві проблемні моменти у відносинах Україна-ЄС. Попри прогрес у законотворчій сфері, впровадження реформ на практиці часто гальмується через опір окремих фінансово-промислових груп та бюрократії.

Також ЄС послідовно утримується від перспективи надання Україні повноправного членства в ЄС. Хоча Україні й було надано статус країни-кандидата в червні 2022 року, проте конкретних термінів початку вступних перемовин не озвучено. Деякі європейські політики пропонують замість повноправного членства альтернативні формати - "асоційоване членство", "привілейоване партнерство" тощо. Це викликає розчарування в українському суспільстві та ставить під сумнів євроінтеграційні прагнення України.

До проблемних питань між 2014 та 2021 роками був військовий конфлікт на сході України та анексія Криму Росією, адже це був серйозним викликом для співробітництва. Ці події породжували геополітичну напругу та ускладнювали розвиток відносин. Війна на Донбасі, який тривала майже вісім років, і була однією з найбільших загроз безпеці та стабільності в Європі, що в результаті призвело до повномасштабного вторгнення.

Проблеми корупції та нестабільність в судовій системі також залишались перешкодами для ефективного управління та реалізації реформ в Україні, адже мало хто хоче інвестувати чи просто вести бізнес в країні де корумповані майже всі сфери життя, а суди часто не є незалежними, адже це ускладнює захист прав громадян та бізнесу.

Україна була і є однією з найбільш енергозалежних країн у Європі. Вона отримувала понад 70% газу з Росії, що створювала геополітичні ризики для України, звісно останніми роками Україна прагне диверсифікувати свої енергетичні поставки та зменшити свою залежність. Це стало максимально гострою проблемою в період із жовтня 2022 року по березень 2023 року, коли РФ постійно завдала ударів ракетами по енергетичній інфраструктурі, і це призвело до блекаутів (відсутності електроенергії, а часто і опалення) по всій країні.

Висновком є те, що за 8 років дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС були досягнуті вагомі результати у поглибленні економічних зв'язків та просуванні реформ. Втім лишається чимало невирішених питань, зокрема щодо подальшої лібералізації європейського ринку для українських товарів та послуг, а головне - надання Україні чітких перспектив членства в ЄС. Від їх вирішення залежатиме подальша доля співробітництва між Україною та Євросоюзом.

3. ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС

3.1. Особливості економічної співпраці України та ЄС в період російсько-української війни

Історично Україна та Росія мають довгу спільну історію, яка включає зовсім невеликі періоди союзу, але і величезну трьохсотрічну історію конфліктів. Росія розглядає Україну як свою зону впливу, і не признає право України на незалежність та суверенітет, а відповідно і на європейську інтеграцію. У той же час Україна є важливим сировинним ресурсом, зокрема у нас є величезні поклади нафти, газу та металів, вихід до двох морів і контроль над шляхом від Європи до Азії. Найбільшим каталізатором війни стало захоплення Росією Криму в 2014 році і також відсутність якоїсь широкої реакції та дій від США та Європейського Союзу. Вони лише висловили своє дипломатичне міжнародне обурення та запровадили санкцій проти Росії. У результаті війна триває вже понад вісім років і переросла у повномасштабне вторгнення. Безліч територій знаходять в окупації, або знаходять на межі бойових дій, що руйнує життя людей там, а також всю інфраструктуру. І це є серйозним викликом для України та її економічного розвитку. Війна призвела до значних руйнувань інфраструктури, втрати робочих місць та скорочення виробництва і десятків тисяч жертв.

Незважаючи на ці труднощі, Україна продовжує розвиватись, і шукає шляхи до співпраці з Європейським Союзом у сфері економіки. Ця співпраця є важливим фактором підтримки української економіки та її відновлення після війни. Європейський Союз надає Україні значну політичну та фінансову підтримку у зв'язку з російсько-українською війною. Це сприяє зміцненню політичної довіри між двома сторонами та створенню сприятливих умов для економічної співпраці. Незважаючи на війну, обсяги торгівлі між Україною та ЄС продовжують зростати. У 2022 році обсяг торгівлі між двома сторонами зріс на 25% у порівнянні з 2021 роком. Це стало можливим завдяки тому, що ЄС

надав Україні безмитний доступ до свого ринку. ЄС залишається головним торговельно-економічним партнером України, незважаючи на війну. Згідно з даними Держстату, за 8 місяців 2022 року частка ЄС в зовнішній торгівлі України склала 36,8% [54]. Втім, через бойові дії та блокування морських портів з початку війни експорт товарів з України до ЄС скоротився на 30,5% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [55]. Варто також зазначити, що вплив російсько-української війни на світову економіку був негативним, і призвів до сповільнення виходу з рецесії, спричиненої пандемією коронавірусу з 2020 року. В Європі відзначилося раптове зростання цін на енергоносії та відмова від протидії кліматичним змінам. Санкції та контрсанкції зменшили обсяги світової торгівлі на 5%, порушуючи логістичні ланцюги постачання різних ресурсів та товарів.

У лютому 2022 року Україна подала заявку на вступ до Європейського Союзу, і ця заявка була підтримана головою Європейського парламенту та лідерами країн ЄС, що висловили намір розпочати переговори про вступ швидко та у прискореному режимі [56]. Європейська комісія рекомендувала надати Україні кредит у розмірі 9 млрд євро, а Європейський парламент проголосував за скасування імпорتنих мит на товари з України. Це дасть можливість додаткової підтримки України в часи агресії та для подальшого відновлення після війни.

Внаслідок війни не лише змінився напрямок торгівлі в ЄС, а й відбулись значущі перетворення у ролях країн-членів Європейського Союзу як торговельних партнерів України. Особливо помітною стала зростаюча важливість країн, що безпосередньо сусідять з Україною. В експорті Польщі, яка раніше вже виступала найбільшим імпортером української продукції в ЄС, відбулося збільшення частки з 20% до 24%. За одинадцять місяців 2022 року вартість експорту в Польщу склала 6,2 млрд доларів США, що перевищує показники 2021 року на третину [57]. Таким чином, Польща стала ключовим напрямком українського експорту, випередивши Китай, який протягом декількох останніх років займав лідерську позицію.

Але основним та визначним змінами в структурі експорту стало значуще зростання ролі Румунії. Це, ймовірно, пов'язано з блокуванням чорноморських портів та перенаправленням торговельних потоків через порт Констанца. У період з січня по листопад 2022 року експорт в Румунію збільшився на 155%, роблячи її другим за значенням партнером України як у світі, так і в ЄС. Частка Румунії в експорті до країн ЄС більш ніж подвоїлась, зростаючи з 6% до 14%. Наприклад, експорт сільськогосподарської продукції до Польщі та Румунії зріс на 155% та 85% відповідно. Також варто відзначити різке підняття Угорщини на четверте місце серед країн-експортерів (від 6% до 8%), де вартість експорту зростає на 47%, та збільшення обсягів експорту в Словаччину (на 62%) та Болгарію (на 85%) [57].

У той же час імпорتنі тенденції також зазнали змін, хоча в меншій мірі. Польща тепер лідирує серед постачальників товарів в Україну, збільшивши свою частку з 17% у 2021 році до 20% протягом одинадцяти місяців 2022 року, при цьому вартість імпорту зростає на 12%. Німеччина, колишній лідер, зараз посідає друге місце, а імпорт з неї зменшився на 24%. Болгарія та Румунія відзначаються вражаючими зростаннями імпорту на 286% та 81% відповідно, піднімаючись на третє та шосте місця серед країн-постачальників. Однак їхні обсяги імпорту залишаються значною мірою позаду Польщі та Німеччини.

Також варто зазначити, що у червні 2022 року ЄС тимчасово призупинив утримання митних платежів на весь український імпорт згідно з Регламентом Європейського Парламенту та Ради № 2022/870 [58]. Це рішення було ухвалено для того, щоб допомогти українській економіці подолати наслідки російської агресії. Лібералізація найбільше стосувалася промислової продукції, фруктів та овочів, сільськогосподарської продукція. Звісно це також відобразилось на доступі українських виробників до європейського ринку, адже товари з України стануть дешевшими для європейських споживачів, а існує також прекрасна можливість для них ознайомитись із якістю цих продуктів, та зрозуміти конкурентні переваги.

У той же час ця лібералізація окрім відкритих європейських ринків, розкрила безліч проблемних аспектів, які не були такими очевидними у попередні роки. Інфраструктура прикордоння абсолютна не розрахована на таку кількість торгових маршрутів та навантаження. Пропускні пункти просто не можуть забезпечити проходження кордону без затримок. У той же час залізничні колії українського зразка не відповідають європейським коліям, що просто унеможлиблює переправлення вантажів залізницею, а робить цей шлях найбільш проблемним.

Тому найбільш нагальним до вирішення в даних умовах має стати розвиток експортної інфраструктури, побудова логістичних хабів максимально близько до кордону дасть більше можливості для покращення логістики, у то же час не слід забувати, що все це треба як для експорту так і імпорту продукції. У то же час варто зауважити, що попри всі старання Україна і досі експортує саме сировину без ніякої доданої вартості до неї. Метал цінується у світі набагато менше, ніж якісь вироби з нього, також це стосується продукції сільського господарства, коли українські фермери перепродають зерно великим холдингам, або експортують його самостійно у той же час, якби експортувалось борошно чи інша готова продукція – то вигоди звісно було б більше.

Варто також зазначити, що у червні 2023 набув чинності Регламент Європейського Парламенту та Ради № 2023/1077 від 31 травня 2023 року [59] згідно з яким було продовжено усі заходи із тимчасової лібералізації торгівлі. Він буде діяти до 6 червня 2024 року, і є майже ідентичним до попереднього і вимагають також від України не запроваджувати будь-яке додаткове регулювання імпорту з ЄС. Також у зв'язку зі всіма подіями 2022 року пов'язаними із імпортом сільськогосподарських товарів з України до ЄС, було додано положення згідно з яким, якщо ЄС вважатиме, що експорт товарів з України становить загрозу для європейського ринку, він може застосувати спеціальні захисні заходи. Ці заходи можуть включати повторне запровадження митних зборів на певні категорії товарів.

Структура товарів, що експортуються в ЄС, також перетерпіла зміни через руйнування виробничих потужностей, міграцію робочої сили та інші фактори. Це відображається у зростанні експорту сільськогосподарської продукції та продукції харчової промисловості, зокрема зернових культур та олій та жирів, тоді як експорт чорних металів спадає. Нові умови економіки та торгівлі також вплинули на товарну структуру, сприяючи збільшенню обсягів експорту української продукції на ринки ЄС за рахунок тимчасового скасування мит та інших обмежень для українських товарів.

Підвищення рівня взаємодії у сфері інвестицій: Війна призвела до зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну. Проте, ЄС продовжує надавати Україні фінансову підтримку для реалізації інвестиційних проектів. Це сприяє підвищенню рівня взаємодії між двома сторонами у сфері інвестицій. У 2022 році обсяг прямих іноземних інвестицій з ЄС в Україну склав близько 1,5 млрд євро. ЄС ініціював створення Фонду відновлення України, який має профінансувати найбільш невідкладні проекти відбудови за рахунок грантів та кредитів ЄС [60].

Протягом 2022 р. Євросоюз надав Україні макрофінансову допомогу для стабілізації економіки на суму понад 19 млрд євро [61]. Це дозволило забезпечити функціонування ключових секторів економіки. Також Україна прагне інтегрувати свою транспортну систему з транспортною системою ЄС, і ЄС підтримує ці зусилля України. У 2022 році ЄС та Україна підписали угоду про залізничну інфраструктуру. Енергетична співпраця вийшла на перший план через критичну залежність України від постачання енергоносіїв. ЄС надав кредити та гранти на закупівлю газу, нафти, вугілля, а також обладнання для відновлення енергомереж [62].

У січні 2023 року Єврокомісія виплатила Україні перший транш у розмірі 3 мільярдів євро з пакету макрофінансової допомоги загальним обсягом до 18 мільярдів євро [63]. Надалі такі виплати Україна отримувала кожен квартал, а саме в березні, травні та червні, а також у вересні 2023 року [64]. Також Європейська Комісія разом з Україною та партнерами з G7 у січні 2023 року

створили Міжвідомчу координаційну платформу донорів для координації підтримки нагальних потреб України у фінансуванні та майбутнього економічного відновлення та реконструкції [65].

У червні 2023 року Європейська комісія запропонувала спеціальний інструмент середньострокового фінансування, який надасть Україні узгоджену, передбачувану та гнучку підтримку на період 2024-2027 років [66]. Новий механізм підтримуватиме зусилля щодо підтримки макрофінансової стабільності та сприятиме відновленню. План передбачає виділення Фонду 50 мільярдів євро грантів і позик на 2024-2027 роки.

На початку листопада 2023 року за результатами восьмого засідання Комітету асоціації Україна-ЄС у торговельній конфігурації (АСТС) було визначено подальші кроки щодо укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА) [67]. Українська сторона вкотре звернула увагу на те, що польські перевізники блокують пункти пропуску на кордоні з Україною. Це може призвести до проблем з експортом української продукції на міжнародні ринки, зокрема зерна та інших товарів, які необхідні для забезпечення продовольством регіони та країни, які потребують його.

Також 8 листопада 2023 року Комісія рекомендує Європейській Раді розпочати переговори про вступ України до ЄС у рамках пакету заходів щодо розширення до 2023 року [68].

Отже, незважаючи на воєнні дії, економічна співпраця між Україною та ЄС залишається доволі активною. ЄС виділяє значні ресурси як на гуманітарну, так і на фінансову підтримку України в умовах війни з Росією. Також можна зробити висновок, що в результаті подальшої діяльності України у вдосконаленні всіх інституцій, боротьбі з корупцією, свободою ведення бізнесу та інших проблемних аспектах, то Європейський Союз буде ще більш зацікавленим у допомозі та інвестиції коштів в Україну.

3.2. Перспективи розвитку співробітництва та ризику поглиблення співробітництва

Україна та Європейський Союз мають довгу та складну історію відносин. Підписані угоди передбачають створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також початок співробітництва в інших сферах, таких як політика, безпека, культура та освіта. Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2022 році, ще більше посилює прагнення України до членства в ЄС. Війну в Україні розглядають як спробу Росії відновити свою гегемонію над Європою, і членство України в ЄС розглядається як засіб протидії цьому. У червні 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата на членство в ЄС. Це рішення було історичним моментом для України та стало важливим кроком у напрямку її європейської інтеграції.

Після надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС передбачаються подальші кроки з поглиблення співробітництва між двома сторонами. Зокрема, очікується, що Україна та ЄС розпочнуть переговори про вступ, які, за прогнозами, триватимуть кілька років.

Поглиблення співробітництва між Україною та ЄС матиме ряд позитивних наслідків для обох сторін. Для України членство в ЄС відкриє доступ до європейського ринку, що сприятиме економічному розвитку країни. Крім того, членство в ЄС зміцнить безпеку та стабільність України.

Для ЄС членство України також матиме ряд позитивних наслідків. Зокрема, це зміцнить позиції ЄС у регіоні та сприятиме розвитку європейської безпеки. Крім того, це сприятиме економічному розвитку ЄС, оскільки Україна є важливим торговельним партнером для ЄС.

Водночас постає питання: на яких напрямках треба зосередитись, аби максимально розширити економічну інтеграцію в рамках євроінтеграційного курсу України?

Членство в ЄС відкриє для українських компаній доступ до європейського ринку з населенням понад 500 мільйонів осіб. Це сприятиме зростанню українського експорту та інвестицій в Україну. У 2022 році обсяг торгівлі між Україною та ЄС склав 55,4 мільярда євро, що становить близько 40% від загального обсягу торгівлі України. У свою чергу, Європа є інноваційним ринком з високою купівельною спроможністю. Це створює можливості для українських компаній, які виробляють високоякісні товари та послуги.

Українські аграрні компанії експортують значну частину своєї продукції до Європи. У 2022 році Україна експортувала до ЄС 12,3 мільярда євро сільськогосподарської продукції, що становить близько 70% від загального обсягу українського експорту сільськогосподарської продукції. Також Українські ІТ-компанії є одними з найбільших експортерів послуг в Україні. У 2022 році українські ІТ-компанії експортували до ЄС 7,8 мільярда євро послуг, що становить близько 40% від загального обсягу українського експорту послуг [38]. Європейський Союз є природним вибором ринку збуту для українських компаній, оскільки він є близьким та безпечним ринком з високим потенціалом.

Тому щоб українські компанії могли успішно конкурувати на європейському ринку, їм необхідно відповідати європейським стандартам якості та безпеки. Це включає впровадження сучасних технологій, навчання персоналу та дотримання екологічних норм. Крім того, українські компанії повинні активно розвивати свою мережу ділових контактів в Європі.

Необхідно пришвидшити реформи у сферах стандартизації, сертифікації, санітарного та фітосанітарного нагляду тощо. Адже саме технічні бар'єри часто обмежують можливості експорту українських товарів на ринок ЄС.

Другий пріоритет - це активізація співробітництва з ЄС у сфері цифрової економіки. Ідеться про застосування цифрових європейських норм в електронній комерції, фінансовому секторі, розширення обміну цифровими даними на основі принципу взаємного визнання.

Наступний пріоритет - розбудова транскордонної інфраструктури між Україною та ЄС, зокрема дорожніх, залізничних, енергетичних мереж. Адже

модернізація прикордонних переходів та комунікацій стимулюватиме торгівлю та інвестиції. Тут неоціненною є фінансова підтримка з боку ЄС.

Також важливим завданням є залучення прямих інвестицій з ЄС в пріоритетні галузі економіки шляхом створення нових компаній (ІТ, виробництво, логістика, "зелена" енергетика). ЄС може стати стратегічним інвестором для відбудови пошкодженої війною економіки України.

Членство в ЄС може зміцнити безпеку та стабільність України з кількох причин. По-перше, ЄС є потужним військовим союзом, який може забезпечити захист України від зовнішніх загроз. У ЄС є власні збройні сили, які можуть бути задіяні для захисту України в разі нападу. Крім того, ЄС має тісні відносини з НАТО, членом якого є більшість країн ЄС. Це означає, що членство в ЄС може також сприяти швидшому членству України в НАТО.

Отже, існує значний потенціал поглиблення співпраці з Євросоюзом у багатьох економічних площинах. Від успішної реалізації євроінтеграційного курсу залежатиме добробут України та динамічний розвиток національної економіки у Єдиному європейському економічному просторі.

Поглиблення співробітництва між Україною та ЄС також пов'язане з певними ризиками. Зокрема, існує ризик того, що поглиблення співробітництва призведе до зростання економічних та соціальних проблем в Україні. Членство в ЄС ставить перед Україною низку економічних вимог, які можуть бути складними для виконання. Це може призвести до зростання економічних проблем в Україні, таких як безробіття та бідність. Також можуть бути додаткові соціальні проблеми, такі як нерівність та соціальна напруженість.

Серед конкретних ризиків для економіки України можна виділити зростання податків, адже Україна повинна буде привести свої податкові ставки у відповідність до європейських стандартів. Це може призвести до зростання податкового навантаження на бізнес і населення. А також зростання витрат на соціальні програми через необхідність приведення своїх соціальних програми у відповідність до європейських норм.

Щоб мінімізувати ризики поглиблення співробітництва між Україною та ЄС, необхідно вжити заходів для пом'якшення негативного впливу поглиблення співробітництва на економічні та соціальні проблеми в Україні. Це може бути досягнуто, наприклад, шляхом надання Україні фінансової та технічної допомоги з боку ЄС.

Україна та Європейський Союз мають великий потенціал для поглиблення співробітництва в різних сферах. Зростання економічного партнерства, політичної взаємодії, культурного обміну та технологічної співпраці може призвести до взаємного збагачення та розвитку. Проте, важливо враховувати ризики, які пов'язані із залежністю та можливими конфліктами. Забезпечення стійкості та адаптації до змін у геополітичному середовищі стане вирішальним завданням для успішного партнерства між Україною та ЄС. Успішне поглиблення співробітництва між Україною та ЄС буде сприяти економічному розвитку України, зміцненню її безпеки та стабільності, а також сприятиме європейській безпеці в цілому.

ВИСНОВКИ

Україна розташована на перетині Європи та Азії, що робить її важливим партнером для ЄС у контексті торговельних та економічних відносин. Обидві країни мають багато спільного, включаючи схожі економічні системи та цінності. Історично Україна та ЄС є важливими торговельними партнерами. У 2022 році обсяг торгівлі між двома сторонами склав 55,4 мільярда євро, що становить близько 40% від загального обсягу торгівлі України.

У цій кваліфікаційної магістерської роботи було досліджено ефективність взаємовідносин України та ЄС в зоні вільної торгівлі, та проаналізовано досягнення та виклики, що виникають у процесі її функціонування.

Для досягнення цієї мети було виконано такі завдання:

- розглянуто сутність поняття «зона вільної торгівлі»;
- детально вивчено їх класифікацію;
- визначено особливості функціонування;
- вивчено етапи розвитку міжнародного співробітництва України та ЄС в процесі євроінтеграції;
- особливу увагу приділено вивченню та узагальненню нормативно-правових аспектів функціонування зони вільної торгівлі та асоціації України з ЄС;
- проаналізовано динаміку торгівлі товарами та послугами України та країн ЄС;
- вивчено особливості інвестиційного клімату та державної допомоги в межах Україно-європейського партнерства.
- проведено аналіз результатів та визначено проблемні аспекти співробітництва.
- розглянуто особливості економічної співпраці України з ЄС в період російсько-української війни;

— визначено перспективи розвитку співробітництва та ризику його поглиблення.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року передбачала політичне й економічне співробітництво та адаптацію українського законодавства до європейських норм. Важливі кроки включали: безвіз, боротьбу з корупцією та реформи правової системи. Незважаючи на труднощі, Україна продовжує євроінтеграцію за підтримки ЄС.

Аналіз Угоди свідчить про зобов'язання України щодо створення поглибленої зони вільної торгівлі. Передбачено поступову відмову від мит та податків у торгівлі з ЄС. Розглянуто переваги та потенційні виклики інтеграції, зокрема, корупційні ризики та можливе зовнішнє втручання. Наголошено на важливості зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Після підписання Угоди спостерігалось значне зростання торгівлі між Україною та ЄС. Зокрема, у 2017 році рекордно збільшився експорт на 26,7%. У 2014-2021 частка торгівлі з ЄС зростає з 35% до майже 41%. Це свідчить про посилення інтеграції. У 2022 році через війну торгівля з ЄС впала на 30,5-30,7%. Проте ЄС залишається головним торговельним партнером України. Незважаючи на кризи, спостерігалася позитивна динаміка торгівлі після підписання Угоди. Це дає підстави очікувати подальшої інтеграції після перемоги над Росією.

Інвестклімат та держдопомога є взаємопов'язаними чинниками економічного партнерства. Їх належне регулювання сприяє сталому зростанню, залученню іноземних інвестицій та реалізації стратегічних цілей співпраці України та ЄС. Угода про асоціацію покращила інвестклімат в Україні, але через війну він погіршився. У той же час Україна робить кроки щодо його поліпшення, зокрема, спростила ведення бізнесу та стимулювала інвестиції. Для розвитку партнерства з ЄС треба забезпечити верховенство права, прозорі правила для бізнесу, розвивати інфраструктуру. Ефективна держдопомога також може поліпшити інвестклімат.

Україна та ЄС мають великий потенціал для поглиблення співробітництва в різних сферах, що принесе взаємні вигоди. Втім важливо враховувати ризики

залежності та конфліктів. Забезпечення стійкості та адаптивності до геополітичних змін є ключем до успішного партнерства. Поглиблення співпраці сприятиме розвитку української економіки, посиленню безпеки та європейській стабільності.

Україна та ЄС мають великий потенціал для поглиблення співробітництва в різних сферах, що принесе взаємні вигоди. Втім важливо враховувати ризики залежності та конфліктів. Забезпечення стійкості та адаптивності до геополітичних змін є ключем до успішного партнерства. Поглиблення співпраці сприятиме розвитку української економіки, посиленню безпеки та європейській стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яковюк І. В. Україна—ЄС: реалізація можливостей зони вільної торгівлі. Стратегічні пріоритети. 2018. № 1.
2. Матюшенко І. Ю. Проблеми імплементації Угоди про ЗВТ між Україною та ЄС. Економіка і прогнозування. 2018. № 1.
3. Шиманська, К. В., Бондарчук, В. В. Ефект Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС на вітчизняний імпорт та експорт. *Економіка, управління та адміністрування*, №(2(96)), 25–30. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2021-2\(96\)-25-3](https://doi.org/10.26642/ema-2021-2(96)-25-3) (дата звернення: 30.11.2023).
4. Брензович К.С., Машкара-Чокнадій В.В. Динаміка розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС в рамках дії зони вільної торгівлі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2020.С.14-18.
5. Степанова І. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС як результат активізації інтеграційних процесів. *Агросвіт* №1-2. 2016: http://www.agrosvit.info/pdf/1-2_2016/9.pdf (дата звернення: 30.11.2023).
6. Г. Артамонова. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. *Журнал Європейської Економіки*. Том 18, № 3. 2019: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398> (дата звернення: 30.11.2023).
7. Юхименко П., Леоненко П. Міжнародна економічна інтеграція. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2014.
8. Ricardo D. *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray. 1817.
9. Мочерний С. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2. 2019: <https://subject.com.ua/economic/enc/4600.html> (дата звернення: 30.11.2023).
10. Козак Ю., Лук'яненко Д., Макогон Ю. Міжнародна економіка: підручник. Макогона. Київ: ЦУЛ. 2019

11. Agreement between the European Union and Japan for an Economic Partnership : Agreement. URL: https://publications.europa.eu/resource/cellar/0d1f24bf-93f8-11ec-b4e4-01aa75ed71a1.0006.02/DOC_1 (дата звернення: 30.11.2023).
12. Salvatore D. International Economics: Trade and Finance (11th edition). Hoboken, NJ: Wiley & Sons. 2015
13. Козак Ю. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. К.: Центр учбової літератури. 2017. 228 С.
14. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС 1994. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_012#Text (дата звернення: 30.11.2023).
15. Україна та програми технічної допомоги ЄС. Представництво ЄС в Україні. URL: <https://europa.eu/capacity4dev/twinning-taieх-and-sigma/wiki/ukraine-and-eu-technical-assistance> (дата звернення: 30.11.2023).
16. План Дій «Україна - Європейський Союз». Європейська політика сусідства. 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text (дата звернення: 30.11.2023).
17. Proposal for a Council Decision providing macro-financial assistance to Georgia (SEC(2005)1449). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005PC0571> (дата звернення: 30.11.2023).
18. Ukraine. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_ukraine_e.htm. (дата звернення: 30.11.2023).
19. Революція гідності. 10 років потому. Професорка історії Єльського університету Марсі Шор про те, як українці виходять за межі можливого. *Forbes UA*. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/revolyutsiya-gidnosti-10-rokiv-potomu-profesorka-istorii-elskogo-universitetu-marsi-shor-pro-te-yak-ukraintsi-vikhodyat-za-mezhi-mozhlivogo-21112023-17419> (дата звернення: 30.11.2023).

20. Угода про асоціацію. *Урядовий портал*.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 30.11.2023).

21. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 30 листоп. 2023 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 30.11.2023).

22. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Каб. Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 : станом на 18 верес. 2020 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

23. Про Звернення Верховної Ради України до держав - членів Європейського Союзу та інституцій Європейського Союзу щодо підтримки надання Україні статусу країни - кандидата на вступ до ЄС : Постанова Верхов. Ради України від 19.06.2022 р. № 2298-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2298-20#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

24. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення: 30.11.2023).

25. EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014). The Council of the EU and the European Council.
URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (date of access: 30.11.2023).

26. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони (Додатки): Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 30 листопада 2023 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_a11#Text (дата звернення: 30.11.2023).

27. Про деякі питання переговорів з Європейським Союзом щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : Указ Президента України від 10.08.2010 р. № 804/2010.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804/2010#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

28. Mainina M. S. Асоціація Україна-ЄС: політичні загрози та економічні можливості. Політичне життя. 2019. № 4. С. 116–122.
URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.4.16> (дата звернення: 17.12.2023).

29. Нечипорук К., Щерба Р. Угода про Асоціацію України та ЄС: процес укладення Угоди та його наслідки для України. 2018. № 22.
URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/3.pdf (дата звернення: 30.11.2023).

30. Закон УРСР про зовнішньоекономічну діяльність. К., 1991. 47 с.

31. Тенденції тіньової економіки. Сайт Міністерство економіки України.
URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TorgoveliaZTs> (дата звернення: 30.11.2023).

32. Ukraine trade statistics. The World Integrated Trade Solution (WITS)
URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/UKR> (дата звернення: 30.11.2023).

33. Ukraine trade balance, exports and imports by country and region. The World Integrated Trade Solution (WITS)
URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP> (дата звернення: 30.11.2023).

34. Export and import of goods and services. The World Trade Organization
URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2022&locations=UA&start=1991&view=chart> (дата звернення: 30.11.2023).

35. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та ЄС. Сайт Міністерство економіки України.

URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-](https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoeconomicheSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas)

[95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoeconomicheSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas](https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoeconomicheSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas)

(дата звернення: 30.11.2023).

36. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2019 році. Сайт Міністерство економіки України.

URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=96dede86-ccde-44e5-9e14-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=96dede86-ccde-44e5-9e14-863602d24934&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2019-Rotsi)

[863602d24934&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2019-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=96dede86-ccde-44e5-9e14-863602d24934&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2019-Rotsi)

[Rotsi](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=96dede86-ccde-44e5-9e14-863602d24934&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2019-Rotsi) (дата звернення: 30.11.2023).

37. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2021 році. Сайт Міністерство економіки України.

URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b2412a2-219c-4aa9-b4ef-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b2412a2-219c-4aa9-b4ef-87f9690e520f&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas)

[87f9690e520f&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b2412a2-219c-4aa9-b4ef-87f9690e520f&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas)

[Tas](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6b2412a2-219c-4aa9-b4ef-87f9690e520f&title=BiuletenPotochnogoStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTas) (дата звернення: 30.11.2023).

38. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2022 році. Сайт Міністерство економіки України.

URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-f0f6efe586e2&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-Rotsi)

[f0f6efe586e2&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-f0f6efe586e2&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-Rotsi)

[Rotsi](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-f0f6efe586e2&title=BiuletenStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-Rotsi) (дата звернення: 30.11.2023).

39. Економічна статистика. Державна служба статистики.

URL: https://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html#%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0

(дата звернення: 30.11.2023).

40. Ease of doing business rank. The World Trade Organization URL: <https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ> (дата звернення: 30.11.2023).

41. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2021-02/sgp_ukraine_2017-2020_en.pdf (дата звернення: 30.11.2023).

42. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.11.2023).

43. Roslon D. T., Zavada Y. I. The EU-Ukraine relations in the XXI century. Politicus. 2021. No. 5. P. 102–106. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-5.17> (date) (дата звернення: 30.11.2023).

44. EU Solidarity with Ukraine. European Commission. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 30.11.2023).

45. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121 (дата звернення: 30.11.2023).

46. Мінекономіки: Страхування інвестиційних ризиків для міжнародних та українських інвесторів сприятиме економічному відновленню України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiku-strakhuvannia-investytsiinykh-ryzykiv-dlia-mizhnarodnykh-ta-ukrainskykh-investoriv-spryiatyme-ekonomichnomu-vidnovlenniu-ukrainy> (дата звернення: 30.11.2023).

47. Закон України про внесення змін до пункту 3 розділу X "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких законів України щодо закупівлі лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, та із залученням спеціалізованих організацій, які

здійснюють закупівлі від 21.04.2022. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-20#n10> (дата звернення: 30.11.2023).

48. Macro Poverty Outlook for Ukraine : April 2022 (English) The World Trade Organization
URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099104004222220928/idu099a9cade0132a04254094c807764a567eb1e> (дата звернення: 30.11.2023).

49. Індеси фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі у зовнішній торгівлі України товарами. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.11.2023).

50. Функціонування вільної торгівлі між Україною та ЄС. Сайт Міністерство економіки України.
URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379&title=FaqZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> (дата звернення: 30.11.2023).

51. Тарифні квоти в рамках ПВЗВТ. Сайт Міністерство економіки України.
URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=f5cea3c3-d7e0-4e49-994d-f87089e3d3fc&title=TarifniKvotiVRamkakhPvzvvt> (дата звернення: 30.11.2023).

52. Вимоги до продукції на міжнародних ринках та сертифікація. Бізнес портал Дія. URL: https://export.gov.ua/11-vimogi_do_produktsii (дата звернення: 30.11.2023).

53. Нестеренко О. Д. Агропродовольчий експорт з України до країн ЄС в умовах дії автономного преференційного торговельного режиму. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 3. С. 95–100.

54. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля України товарами у I кварталі 2022 року». Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf (дата звернення: 30.11.2023).

55. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля України товарами у 2022 року». Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2023/02/04.pdf>

56. EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014). The Council of the EU and the European Council. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> (дата звернення: 30.11.2023).

57. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: Виклики та можливості. Український центр європейської політики Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. 2023. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine's+integration+into+the+EU+internal+market+in+the+condition+of+war+challenges+and+opportunities+.pdf/ca22c1d7-45ee-3e2c-d874-bd8dfb1a1710?version=1.0&t=1686055086884> (дата звернення: 30.11.2023).

58. Regulation(EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/870>

59. Regulation(EU) 2023/10 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R1077>

60. Україна отримала 1,5 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymala-15-mlrd-ievro-makrofinansovoi-dopomohy-vid-ies> (дата звернення: 30.11.2023).

61. Ukraine: Commission presents plans for the Union's immediate response to address Ukraine's financing gap and the longer-term reconstruction. The Council of the EU and the European Council. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3121 (дата звернення: 30.11.2023).

62. EU sanctions against Russia following the invasion of Ukraine. The Council of the EU and the European Council. URL: <https://eu-solidarity->

ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_en
(дата звернення: 30.11.2023)

63. Commission disburses first €3 billion to Ukraine of the up to €18 billion Macro-financial Assistance+ package. European Commision. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_228 (дата звернення: 03.12.2023)

64. Commission pays a further €1.5 billion in assistance to Ukraine. European Commision. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/commission-pays-further-eu15-billion-assistance-ukraine-2023-11-22_en (дата звернення: 03.12.2023)

65. Multi-agency Donor Coordination Platform ramps up efforts to help Ukraine address priority recovery needs in 2023. European Commision. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2102 (дата звернення: 03.12.2023)

66. Ukraine: Commission proposes to set up a dedicated Facility to support Ukraine's recovery, reconstruction and modernisation. European Commision. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3355 (дата звернення: 03.12.2023)

67. Відбулось восьме засідання Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulos-vosme-zasidannia-komitetu-asotsiatsii-ukraina-ies-u-torhovelnomu-skladi> (дата звернення: 03.12.2023)

68. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). European Commision. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/commission-adopts-2023-enlargement-package-recommends-open-negotiations-ukraine-and-moldova-grant-2023-11-08_en (дата звернення: 03.12.2023)